

## Obsah:

**Celý život se člověk učí – i modlitbě (úvodník)**

P. Gorazd Cetkovský, O.Carm. .... 1

**Škola modlitby s Etty Hillesum**

P. Fernando Millán Romeral, O.Carm. .... 2

**Mešní pobožnosti jako inspirace k větší soustředěnosti při mši (2. část)**

P. Gorazd Cetkovský, O.Carm. .... 12

**O Vánocích z něj vyzařovala jakási něha...**

Antonio Maria Sicari, OCD

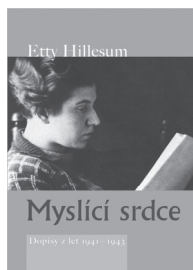
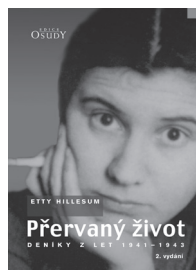
(kapitola z knihy: *Poselství Jana od Křížce*). .... 18

## Celý život se člověk učí – i modlitbě

Před sedmdesáti lety 30. 11. 1943 zemřela v Osvětimi židovská dívka Etty Hillesum. V lednu uplyne sto let od jejího narození. V době silícího pronásledování židů prošla pozoruhodnou vnitřní proměnou, při níž se jí otevřel i svět náboženství, víry a modlitby. Bůh skrze ni oslovil mnoho jiných lidí: současníků, kteří ji měli rádi, a později čtenářů jejích deníků a dopisů. Deníky vyšly tiskem až v roce 1981 a vzbudily velkou pozornost, proto byly vydány i její dopisy. V češtině se knihy jmenují *Přervaný život* a *Myslicí srdce*.

Většinu obsahu tohoto čísla našeho časopisu tvoří článek o Etty a její modlitbě, který před časem napsal nynější generální převor karmelitánského řádu. Jeho článek vyšel původně ve španělském jezuitském časopise pro pastorální teologii *Sal Terrae*<sup>1</sup> v rámci cyklu: *Učtme se modlit s...* Kéž nám celé nové číslo časopisu Karmel pomůže učit se modlitbě a životu s Bohem. Protože: celý život se člověk učí – i modlitbě. Přejí nám k té četbě potřebnou pokoru a trpělivost. Není to laciné čtení pro ukrácení dlouhé chvíle.

P. Gorazd, O.Carm.



1 Sal Terrae (95), Santander 2007, str. 339-351.

## Škola modlitby s Etty Hillesum

P. Fernando Millán Romeral, O.Carm.



Zařadit postavu Etty Hillesum je těžké. Židovka, spisovatelka, doktorka práv, absolventka psychologie a klasických jazyků, písarka Židovské rady v Amsterdamu, žena plná vitality a přátelství, s množstvím společenských vztahů, žena, která hledala Boha, mystička v širším, ale přesto autentickém slova smyslu. Deportovaná nejprve do Westerborku a posléze do Osvětimi, kde umírá v listopadu 1943. Kdokoli se s čistým srdcem začte do jejího deníku, najde v této ženě, i přes složitost jejího života a množství jejích životních zlomů, opravdovou učitelku modlitby.

Je obtížné systematicky popsat duchovní zkušenost Etty, její hledání Boha v posledních letech života, předčasně přerванého nacistickou mocí. Kladou se (nám do cesty) nejrůznější překážky: její *Deník* není přeložen do španělštiny,<sup>1</sup> ale paradoxně byly přeloženy nejdůležitější komentáře a rozbor jejího díla (Evelyn Frank, Sylvie Germain, Paul Lebeau, Wanda Tommasi); jedná se (v něm) o osobní, velmi subjektivní a silnou zkušenost, někdy plnou protikladů, sepsanou za velmi specifických okolností – v době systematické deportace holandských židů. Často se mluví o tom, že její duchovní zkušenost je proces, cesta; tato cesta však nebyla uhlazená, homogenní ani přímočará. Proto když nějaká studie této její zkušenosti vypadá příliš systematicky, jasně a koherentně, hrozí nebezpečí, že postavu Etty Hillesum zkresluje. Hlavním dílem Etty je *Deník* (ve kterém postupně „diskutuje“ s někým jiným než na začátku, totiž mluví stále víc s Bohem), přičemž jednotlivá období

1 Do češtiny ano: ETTY HILLESUM, *Přervaný život. Deníky z let 1941-1943*, Kostelní Vydří 2008<sup>2</sup>.

nenásledují jedno po druhém (nějak) uspořádaně, není zde žádná zřetelná a jednoznačná cesta, nýbrž pestrobarevná směs zkušeností, kroků vpřed i couvnutí, jistot i pochybností – a také svobody a milosti. Jedná se navíc o *Deník* neúplný, protože nám chybějí poslední stránky, sedmá komnata.<sup>2</sup> Z těchto důvodů jsou možné mnohé různé interpretace (vnitřního vývoje Etty), z nichž jsou skoro všechny pravdivé, žádná však není jediná platná a vystihující celou její zkušenost.

Život Etty Hillesum neodpovídá tradičním životopisným formám, z mnoha důvodů je „divný“: Holanďanka židovského původu, po matce pocházela z ruských židů;<sup>3</sup> vedla zvláštní rodinný život a udržovala citové vztahy s muži o mnoho staršími než byla ona sama; četla často Nový zákon na popud zvláštní osoby, Němce Julia Spiera, rozvedeného s jeho první ženou a zasnoubeného s jinou, která na něj čekala v Anglii, napůl psychiatra, napůl chiropraktika (zabývajících se výkladem čar na dlaních); žena, která měla velmi napjaté vztahy s rodiči (zejména s matkou), s nimiž se znovu shledává v koncentračním táboře Westerbork, a to v situaci, která vyvolávala spíše napětí; dívka, která se odvažuje pojmenovat Boha, obracet se k Němu a ukazovat svoji víru v Něho a v dar života, když všechno pobízelo spíše ke skleslosti, pochybnostem a naprosté beznaději; žena, která v sobě spojuje nejlepší rysy židovství a křesťanství, aniž by se k jednomu či druhému z nich přiklonila (na téma její neurčité náboženské „příslušnosti“ se často vedou polemiky).

My zde však nechceme vylíčit spletitý život Etty, ani popsat (celou) její duchovní cestu. Překládáme pouze několik rysů její zkušenosti modlitby, aby nám pomohly, osvětlily nás a abychom se s Etty Hillesum my mohli učit se modlit. Proto vybíráme a krátce komentujeme následujících pět zkušeností, které v tom, co o sobě napsala, můžeme nalézt. (Přičemž by bylo možné uvést i mnohé další.)

## 1. Vlastní nitro a ukázněnost

Poté, co se Etty seznámila s Juliem Spierem, ji osobnost tohoto psychologa, žáka C. G. Junga, uchvátila a Etty se jím cítila hluboce přitahována. Jejich vztah byl pro ni, i přes svou nejednoznačnost, excesy, žárlivost a období, kdy spolu se Spierem nemluvili, velmi obohacující. Spier ji podnítil k tomu, aby objevovala své vlastní nitro, aby se pokusila překonat povrchní a lehkovážný život a objevit v sobě bohatý vnitřní svět, místo setkání s Bohem. Etty tento

2 Dochované zápisy končí v říjnu 1942, tedy jsme připraveni o stránky, zachycující celý poslední rok jejího života. (Pozn. red.)

3 Obvykle se uvádí, že Etty pocházela z „asimilované“ židovské rodiny (i když i tento pojem je nejednoznačný). Její dědeček z otcovy strany byl však významným rabínem, takže jí židovské náboženské myšlení nebylo ani v nejmenším cizí.

úkol přijala a s nezlomnou vůlí se rozhodla meditoval, vytvořit ve svém nitru ticho, objevit sebe samu. Každé ráno, spolu s ranní rozcvičkou, věnovala půlhodinu meditaci, při níž se snažila „naslouchat svému nitru“. To, co zpočátku mohlo vypadat jako prosté relaxační cvičení nebo jako psychologická technika, se pomalu proměňovalo v opravdovou modlitbu, v setkání s Bohem, který se nachází niterněji než mé nitro – *intimior intimo meo* (Etty znala Augustinova *Vyznání*, pravděpodobně také Spierovou zásluhou).

Zpočátku meditovala ráno (čemuž narozdíl od Spiera, který meditoval večer, dávala přednost) a v naprosté samotě. Často se k tomu uchýlovala do koupelny, kde hledala plné soukromí a osamocení. Postupně se tato plodná samota, toto setkávání s jejím nejhlubším nitrem, uskutečňuje na nejrůznějších místech, v nejrůznějších chvílích a okolnostech, takže si Etty, řečeno oblíbenými slovy Kateřiny Sienské, vytváří „vnitřní celu“, nebo karmelitánštějším jazykem, *uvědomovala si, že žije v Boží přítomnosti*. Někdy je tato nepetržitá Boží přítomnost vyjádřená obrazem nebe, který je v díle Etty velmi častý (jak nebe ve smyslu fyzickém, astronomickém, tak ve smyslu duchovním). Nebe je vlast, která je nad všemi lidskými proměnami, je všudypřítomnost, která překonává a přesahuje všechny lidské překážky, je svoboda, která – svou Velikostí – působí tak, že odhaluje a demystifikuje (různé podoby) zdánlivé lidské velikosti,<sup>4</sup> které nás utiskují a zotročují. Tuto skutečnost krásně dokresluje obraz vojáka s přilbou a zbraní na stráži u strážní budky, jehož silueta se rýsuje proti (svobodně) se měnícímu nebi...

Když Etty objevila své vlastní nitro, začala si vážit sebe samé, vytušila v sobě nepředstavitelné poklady (jak to dobře popsal E. Frank<sup>5</sup>) a začala samu sebe milovat, ne narcisticky nebo sobecky, ale jako bytost, která potřebuje lásku a která je schopná milovat. Objevila tento dar (který obdržela od Spiera nebo skrze Spiera), ale zároveň si byla vědoma toho, že ona sama o něj musí pečovat všemi dostupnými prostředky.

Ačkoli samotné její texty tak mohou někdy působit, toto nitro, které v sobě Etty s radostí objevila, je nutné nezaměňovat s pouhým psychologickým vhladem, stavem uvolněnosti, sebeovládání nebo psychoanalyticky řečeno, vyčištěním psychologického smetiště, které v sobě všichni nosíme. Nitro Etty je tímto vším, ale zároveň je mnohem víc: je prostor, kde se ona setkává s Bohem a odkud on skrze ni vyzařuje. Kromě mnoha dalších to krásně vystihují tato její slova:

*„Mám v sobě hlubokou studnu. Je v ní Bůh. Někdy je dosažitelný, ale často se studna zanese kameny a sutinami a tehdy je Bůh pohřben. Je třeba znovu jej vyprostit...“* (26. srpna 1941)

4 Mysl se tu: různé násilnické způsoby uplatňování společenské moci v totalitním režimu. (Pozn. red.)

5 E. FRANK, *Con Etty Hillesum en busca de la felicidad* (Sal Terrae, Santander 2006).

„Možná ti dokážeme (Bože) pomáhat, abys mohl ve zmučených srdcích druhých lidí vstát z mrtvých...“ (12. července 1942)

## 2. Naučit se kontemplaci

Ti, kteří se zabývali postavou Etty Hilesium z psychologického hlediska (její *Deník* k tomu na mnoha místech přímo vyzývá), v některých obdobích jejího života upozorňují na bulimii jak tělesnou, tak duchovní. Etty se chce zmocnit všeho, co ji obklopuje: krásy, květin, svých milenců, věcí i bytostí. Tato nutková potřeba se projevuje někdy jako touha „jíst“, jindy v podobě citových a sexuálních vztahů, jindy jako potřeba psát. Všechny tyto touhy jsou však pro ni frustrující. Nenachází milence, kterého by mohla zcela vlastnit, ani slova, kterými by mohla zcela postihnout skutečnost, a ani pohled na krásu v ní nezanechá trvalé potěšení. A její spisovatelská činnost jí také nepřestává přinášet zklamání (přínejmenším v některých obdobích). Nenachází slova, výrazy, ani vhodný literární styl. Nemůže se prosadit jako profesionální spisovatelka. Proto je pro ni *Deník* výborným prostředkem, kde se může vyjádřit, aniž by ji při tom omezoval formální styl. Hlavní problém však spočíval v tom, že k psaní přistupovala s vlastnickým postojem člověka, který se tím, že píše, snaží zmocnit skutečnosti, kterou popisuje. V březnu 1941 se zmiňuje: „Obvykle se pak dostavila potřeba psát, básnit, ale nenacházela jsem ta pravá slova a cítila jsem se k smrti nešťastná...“ (16. března 1941)

Toto všechno se mění, když se Etty postaví ke skutečnosti novým způsobem: když na ni začne nahlížet s vděčností a nesnaží se ji vlastnit, ani ovládnout. Tehdy se cítí svobodná a z krásy, která ji obklopuje, se skutečně raduje. Je nutné podotknout, že se nejedná pouze o nový estetický pohled, jemnější a pronikavější, o větší schopnost vnímat krásu, ale spíše o nový pohled na skutečnost, kde má Bůh ústřední místo (znovu se zde objevuje její oblíbený obraz nebe). Jinými slovy, Etty objevuje krásu novým, radostným způsobem, protože v ní vidí dar od Někoho, kdo je nad námi, objevuje ji jako dar, a ne něco, čeho je možné se sobecky zmocnit. „S radostí jsem vnímala, jak je navzdory všemu Boží svět krásný“ (tamtéž) .

A možná právě tento její nový pohled ji vede k tomu, že navzdory mnoha těžkostem (a měla jich opravdu mnoho) prohlašuje, že život je krásný a stojí za to ho žít. Tuto myšlenku ve svých *Dopisech* i v *Deníku* mnohokrát zdůrazňuje. Stejně jako režisér R. Benigni ve svém filmu *Život je krásný* ukazuje, že lidská bytost je schopná za nejzoufalejších životních okolností, kdy je odmítána a ničena, najít to, co je nezničitelné, neomezitelné a snad věčné.

Etty je schopná se pohroužit do myšlenek při pohledu na květinu, na západ slunce, na matku, která umývá dítě a věší prádlo na šňůru. I když se některým

zdá (a pravděpodobně jí to už za života vyčítali), že se v tom může skrývat nebezpečí úniku (což by ovšem za tehdejších okolností bylo pochopitelné), o útěk se nejedná, jak uvidíme dále, protože tato kontemplace v ní nezmenšuje citlivost a schopnost vnímat lidské problémy, naopak ji přivádí k opravdovějšímu a ryzejšímu soucitu. Na vše pohlíží novými, čistými očima. Tak jako Terezka při pohledu na pláž Trouville, nebo Ignác, který se obrací ke květinám. I pro Etty se svět stává poselstvím. Naučila se nejen trhat květiny, ale její životní cesta ji brzy dovede (k tomu) nebát příšer a procházet (a jakým způsobem!) hradbami a překračovat (oddělující) hranice...

### 3. Setkání s Písmem

Otec Etty byl profesor klasických jazyků, vzdělaný člověk, který se dokázal i v nejtvrděších chvílích v koncentračním táboře zabrat do knihy, člověk, který dobře znal Písmo. Znal především Starý zákon, ale jako asimilovaný, otevřený žid četl i křesťanské spisy a měl doma celou Bibli. Své dceři však lásku k Písmu nikdy nepředal. Byl to opět Spier, skutečný mystagog, kdo Etty Písmo přiblížil. Objevovala je postupně, ale stále hlouběji. Pomalu se s texty důvěrně seznamovala, přivlastňovala si je (píše o „svých žalmech“), doprovázely ji a osvětlovaly, byly jí útěchou v tvrdých chvílích a povzbuzením v pochybnostech.

Bez obav můžeme u Etty mluvit o *lectio divina* (rozjímavém čtení Písma), o skutečném *lectio continua* (postupném souvislém čtení), o *ruminatio*,<sup>6</sup> díky němuž se sama nejednou vyjadřuje slovy Písma. Nechává se Písmem osvětlovat, ale také vytváří své vlastní obrazy, často velmi odvážné, spojuje učení Písma s Dostojevským nebo se svým oblíbeným Rilke, jehož poezii měla stále na nočním stolku nebo s sebou na cestách. Někdy se pomocí slov Písma vyjadřuje nevědomě, když popisuje nějakou událost nebo hledá útěchu ve slovech, která bere z evangelií nebo žalmů, aniž by o tom věděla. Ve chvíli zvláštní úzkosti, způsobené situací, v níž se nacházeli její rodiče, cituje z paměti slovo z Písma, které jí dodává sílu: „Jestli mě milujete, musíte opustit své rodiče“. Tato citace jako taková zjevně v Bibli není a zdá se, že Etty vychází z Lk 14,26 nebo Lk 18,29-30, přestože jejím nejoblíbenějším evangelistou nebyl Lukáš, ale Matouš. Identifikace Etty s Písmem může vypadat ve svém důsledku jako zvlášť odvážná. Stejně tak když se (na již posledních stránkách svého *Deníku*) zamýšlí nad utrpením a nad útěchou, kterou nabízí ostatním („Trpím-li za bezmocné, není to snad taky za to bezmocné, co je ve mně?“), odvažuje se napsat: „Rozlámala jsem své tělo jako chléb a rozdělila jsem je mezi muže. A proč ne? Vždyť byli tak hladoví a tak dlouho strádali.“ A, možná s vědomím, jak daleko může sahat význam tohoto obrazu, náhle změní styl: „Znovu a znovu se vracím k Rilke...“ (13. října 1942). Je obtížné nevidět

6 Tj. „přežvykování“ biblických výroků, tedy opakování si jich během dne. Tak tomu učila mnišská tradice. (Pozn. red.)

zde ozvěnu evangelijních vyprávění o ustanovení eucharistie nebo řeči o chlebu života z 6. kapitoly Janova evangelia.

Písmo je pro Etty na její cestě vnitřního hledání, zcela ve shodě s židovskou tradicí, lampou, která vede její kroky. Etty si je vědoma toho, že musí objevit sebe samu. Spier jí k tomu dal několik rad a nástrojů a Písmo je jí světlem, dokonce do té míry, že v některých dramatických chvílích je pro ni důležitý fyzický kontakt s její malou Biblií (o které toho mnoho nevíme). Když se jí dotýká, cítí se bezpečná. Bible jí vlévá mír, útěchu, pokoj. Proto se ve svém posledním dopise, napsaném již ve vlaku při deportaci, zmiňuje o své Biblii, kterou má s sebou.

#### 4. Dívka, která se naučila pokleknout

Španělský spisovatel Valle-Inclán v jednom známém rozhovoru z roku 1928 říká, že na skutečnost lze nahlížet třemi způsoby: na kolenou (to je pohled, vlastní antické tragédii), kdy postavy vypadají jako hrdinové, nebo tváří v tvář (Shakespearův pohled), kdy vypadají jako naši bratři, a nebo svrchu (jako se díval Quevedo), a tehdy vypadají jako karikatury. Etty prošla tento proces odzadu.

V určitou chvíli (15.9.1941) tato liberálně založená dívka bez zábran, která (doposud) toto gesto téměř bez konkrétního důvodu odmítala, pokleká. Někteří se domnívají, že takové odmítání mohlo vycházet z jejího židovského původu. To se však nezdá pravděpodobné, protože Etty nikdy neodmítala nic křesťanského jen z toho důvodu, že byla původem Židovka. Ti, kdo četli její deníky, vědí, že něco takového nepřipadá v úvahu. Také se nezdá, že by toto gesto odmítala proto, že je cizí židovské zbožnosti. Toto gesto není sice v judaismu zcela běžné, není však neznámé. Podle některých tradic ve svátek *Jom Kipur* všichni padli na kolena, když velekněz vyslovil Boží jméno. Odmítání tohoto gesta vycházelo u Etty - zcela v souladu s tím, jak to cítí moderní člověk - spíše z určité představy lidské důstojnosti. A tato představa člověku brání pokorit se, padnout na tvář, vzdát se před Tajemstvím.

Etty se (v opačném směru k procesu, který popisuje Valle-Inclán) naučila vidět velikost druhých, dívat se na ně milosrdně a s něhou; naučila se v postoji modlitby a kontemplace pokleknout před tajemstvím a v postoji služby a naprostého odevzdání (pokleknout) před druhými (před ubohými westerborskými ženami, před lidmi nemocnými, špinavými a naplněnými hrůzou, připravenými nastoupit do dobytčího vozu k deportaci...). Ona sama se ironicky vyjádřila o *té dívce, která neuměla pokleknout* (10. října 1942) a dokonce měla v plánu napsat román s tímto názvem. Opět se nám vybavuje scéna z filmu *Život je krásný*, v které se Guido sklání téměř k zemi, když se učí obslu-

hovat důležité osobnosti. Jeho strýc ho za to kárá, aby se naučil nezaměřovat službu se servilitou. Služba je nejvyšším uměním, tak důstojným, že nás připodobňuje Bohu („*Bůh je prvním služebníkem...*“<sup>7</sup>). Guido potom tuto skutečnost ztělesňuje po celou druhou část filmu. Pokleknutí před bezmocným nás nepokořuje, naopak nám dává důstojnost a připodobňuje nás Bohu.

Proto je pro Etty pokleknutí výrazem víry, naděje a klanění, typických postojů modlitby, možná ne příliš častých u dnešních věřících. (Aniž bychom vstupovali do liturgické polemiky,) můžeme to vyjádřit slovy někdejšího kardinála Ratzingera z jeho knihy o liturgii: „*Možná je pravdou, že moderní kultura je klečení cizí – pokud je ovšem kulturou, která se vzdálila od víry a už nezná toho, před čímž klečet je správné, ba niterně nutné gesto. Kdo se učí věřit, učí se také klečet...*“<sup>8</sup>

Zároveň (a stále se zřetelem na světlé a temné úseky své cesty) Etty cítí potřebu mluvit o Bohu způsobem, ve kterém zaznívají ozvěny a odvážné obrazy z židovské tradice. V době „zatmění Boha“ (slovy Martina Bubera), v době, kdy i nejzbožnější duše se obracejí k nebi a žádají vysvětlení, což je lidsky pochopitelné, i když ne chvályhodné, Etty nepředkládá teodiceu (teoretickou obhajobu Boha, který dopouští zlo). Etty se nesnaží Boha ospravedlnit, ale zachránit. S překvapivou odvahou nachází Boha slabého a křehkého, Boha, kterého spíše máme my chránit a pomáhat mu, než se k němu o ochranu a pomoc obracet. Tato náboženská zkušenost možná vypadá neobvykle a pro některé úzkoprsé povahy dokonce pohoršlivě, ale obsahuje hluboké židovské dědictví Kabaly a chasidismu a zároveň také nejlepší křesťanskou tradici – obraz Boha, který se narodil bezbranný v jeslích a umírá nahý a ztroskotaný na kříži.

Možná proto mezi modlitbami Etty nenajdeme příliš mnoho proseb. Pokud se jedná o ni samotnou, připadá jí to dokonce „dětinské“ (modlit se za sebe). Zbožným čtenářům, zvyklým na tento způsob modlitby, bude takový postoj Etty připadat zvláštní a překvapivý. Ona nic nežádá, nic nenabízí za spásu svou nebo svých blízkých. Avšak i u Etty najdeme krásnou výjimku, když ji soucit strhne k tomuto způsobu modlitby za někoho zvlášť potřebného („*Pane, ať netrčí dlouho*“). Možná tato malá výjimka je oním implicitním uznáním velkých duší, že Tajemství přesahuje naše schopnosti, naše zaběhaná schémata a naše neochvějné představy...

## 5. Chtěla bych být balzámem na tolik ran...

Skoro všichni, kdo píšou o díle Etty Hillesum, poukazují na to, že v její duchovní zkušenosti v posledních letech života, od setkání se Spierem až k deporta-

7 R. BENIGNI – V. CERAMI, *La vita è bella* (Einaudi, Torino 1999).

8 JOSEPH RATZINGER, *Duch liturgie*, Brno 2006, str. 170.

ci do Osvětlení, můžeme mluvit o něčem jako o „druhém obrácení“, které ji otevřelo cestu k třetímu období spirituality (stále s ohledem na světlejší a temnější období jejího života a excesy, o kterých jsme mluvili na začátku). V prvním období žila lehkomyslně a povrchně, prožívala mnoho strádání, nenaplnujících vztahů a nesmyslnosti. Setkání se Spierem (její „narození“, jak to jednou nazvala), ji postupně dovedlo k objevení jejího vlastního nitra (a její ukázněné péči o ně). Písmo, kterým se nechala doprovázet a které pro ni bylo stále bližší, živější a vlastnější, a odlišný postoj k věcem (méně vlastnický a více kontemplativní) z ní udělaly osobnost zralejší, hlubší a duchovnější, v nejkrásnějším smyslu tohoto slova.

Avšak Etty dělá další krok, takže to všechno ji činí lidštější, srdečnější, citlivější k potřebám druhých, chápavější k jejich nedostatkům. Jedná se téměř o etickou fázi, nebo – řečeno slovy J. G. Gaarlanda, autora úvodu k prvnímu vydání *Deníku* – o „absolutní alturismus“, nebo o srdce podle evangelia. Abychom uvedli jeden zdánlivě nedůležitý příklad: když se jednou Spier zmínil o tom, že dostal „velmi krásný“ dopis od své snoubenky, Etty (v záchvatu neskrývané žárlivosti) píše s humorem, ale také s hloubkou: „*Kdybych byla křesťankou, jak se sluší a patří, měla bych se z toho radovat. Ale stále jsem více ženou, než křesťankou...*“ Ve Westerborku se nová Etty naučí dívat se novými očima také na své rodiče, se kterými (předtím) nikdy neměla dobrý vztah. Chválí jejich klid, chválí jejich odevzdanost a schopnost přijmout danou situaci a dělá, co může, aby jim pobyt ve Westerborku udělala snesitelnějším. Cítí nekonečnou a dojemnou něhu k ženám, které se snaží ukrýt své děti, k těm, kteří hledají tisíce způsobů, jak uniknout deportaci, a dokonce i k těm, kteří ztratili svou důstojnost a ostudně se podrobují nacistickým záměrům. Etty se naučila dívat se Božíma očima. Naučila se nejprve milovat sebe samu a potom milovat ostatní.

Toto může překvapit nebo zklamat ty, kteří mají mylnou představu o mystickém životě, o kontemplaci nebo duchovní cestě - jako o něčem, co (člověka) vzdaluje (od pozemské skutečnosti), odděluje nebo étericky vyzdvihuje v nějaké extázi. Tak tomu u skutečných mystiků nebylo. Příkladem může být sedmá komnata svaté Terezie, kde světice popisuje, že pro duše, které tam dojdou, je příznačný mimo jiné styl evangelia; to znamená sloužit, milovat a odpouštět nepřátelům („... bez jakéhokoli nepřátelství vůči těm, kdo jim působí zlo, nebo jim je touží působit...“).<sup>9</sup> V tomto duchu zaznívá také poslední, překvapivá věta *Deníku* Etty: „*Chtěla bych být balzámem na tolik ran...*“<sup>10</sup> Všechno vrcholí v lásce a v odpuštění v nejčistším duchu evangelia, prostém a ryzím.

9 7 H3,5 (pracovní překlad P. Vojtěcha Kohuta, OCD).

10 V českém knižně vydaném překladu tato věta zní: „*Člověk by byl rád náplastí na mnohé rány.*“ Překlady do jiných jazyků (včetně španělštiny) překládají tak, jak je uvedeno v textu článku. Pro zpestření uvádíme tuto variantu. (Pozn. red.)

Ještě více lze tušit v některých náznacích v jejích dopisech postoj oběti, což však vzhledem k její židovské výchově není nic zvláštního. Není tak výrazný jako u Edity Steinové (se kterou byly ve Westerborku pravděpodobně zároveň<sup>11)</sup>, ale zdá se, že také Etty cítí potřebu se obětovat, zcela se odevzdat Tajemství, doslova se v něm rozplynout. Jako déšť růží Terezie z Lisieux, jako ohnivý vůz Eliášův nebo jako popel v Osvětimi také Etty se cítí povolána rozplynout se v krásném nebi, které tolik milovala a z kterého obdržela tolik útěchy a naděje. Cítí se povolána být rozlámána jako chléb a rozdělena mezi hladové...

\* \* \*

V červenci 1943 musela Etty ve Westerborku, poslední zastávce před definitivní deportací, už zůstat. Krátce na to tam byli přivezeni i její rodiče a bratr Mischa. Po několika napínavých měsících, plných naděje i strachu a nezdařených pokusů o záchranu, byli 7.9.1943 všichni čtyři posláni do Osvětimi, rodiče však zemřeli cestou.<sup>12</sup> Z vlaku Etty vyhodila dopis, který neznámý kolemjdoucí našel a donesl na poštu. Tento vzkaz byl posledním znamením života, jejím rozloučením.

*Christine van Nootenové.  
U Glimmenu, úterý 7. září 1943*

*Christien, otevírám Bibli na libovolném místě a nacházím: „Hospodin je mé útočiště a má tvrz“ (Ž 18,3). Sedím uprostřed plného nákladního vagonu na svém batohu. Tatínek, maminka a Mischa jsou o několik vagonů dál. Odjezd přišel přece jen dost nečekaně. Najednou rozkaz speciálně pro nás z Haagu. Opouštěli jsme tábor se zpěvem, tatínek a maminka velice statečně a klidně. Mischa také. Pojedeme tři dny. Děkuje za vaši péči. Přátelé, co zůstali, napíší ještě do Amsterdamu, možná se k tobě něco donese. I z mého posledního dlouhého dopisu...*

*Na shledanou od nás čtyř*

*Etty*

Ve vlaku bylo 987 lidí, z toho 170 dětí. Někteří muži byli vyloženi k pracím na odstraňování trosk smutně proslulého varšavského gheta. Přežilo 8 lidí. Podle oficiálních záznamů Červeného kříže zemřela Etty 30. 9. 1943. Bylo jí 29 let. Za tak krátký život, dramaticky přervaný, se pravděpodobně vědomě (čímž se opět podobá Terezii z Lisieux<sup>13)</sup>) stala učitelkou modlitby, duchovního života,

11 Do období prvního pobytu Etty ve Westerborku (30.7.-13.8.1942) spadají také ony tři dny (4.-7.8.), které tam strávily Edita a Rosa Steinovy, než byly odvezeny do Osvětimi. (Pozn. red.)

12 Převáženi byli v uzavřených nákladních vagoncích, hlídaných ostrahou. Rodiče s bratrem jeli v jiném vagonu než Etty. (Pozn. red.)

13 Stálo by za to věnovat se podrobněji hlubokým souvislostem mezi učitelkami duchovního života minulého stolení (mám na mysli Etty Hillesum, Edith Stein, Terezii z Lisieux, Simone Weil, Hannah Arendt, Adrienne von Speyr, Anne Frank...). Něco málo k tomu lze najít v článku: S. GERMAIN, *Etty Hillesum. Una vida* (Sal Terrae, Santander 2004).

mystagožkou. Učí nás, že je třeba jít do hloubky ve svém nitru a pečovat o ně (což je obzvlášť důležité v dnešní době povrchnosti a bezprostřednosti), nechat se osvětit Písmem, překonat předsudky a pokleknout před životem, před Tajemstvím, před Bohem... v postoji kontemplace a služby (pokud je vůbec možné tyto dva postoje od sebe oddělit). Učí nás doufat ve vítězství dobra a bojovat za ně, aniž bychom podlehlí jemnému pokušení zla: „...proti každému zločinu navíc a hrůze navíc musíme postavit kousek lásky a dobroty navíc (...). Můžeme trpět, ale nesmíme tomu podlehnout. A když tuto dobu přežijeme se zdravou kůží, na těle i na duši, ale hlavně na duši, bez zatrpknutí, bez nenávisti, pak budeme mít také právo na důrazné slovo po válce...“<sup>14</sup> Dlouho jsem váhal, jakou modlitbu vybrat na závěr, aby shrnula a uzavřela všechno, co bylo řečeno. Jsou tisíce možností, všechny krásné. Vybírám tuto, napsanou v dopise z Westerborku krátce před deportací:

*Tideke,*

*(...) Dnes odpoledne jsem odpočívala na pryčně a najednou jsem si musela do deníku zapsat následující věc, posílám ti to:*

*„Tolik jsi mě obohatil, můj Bože, dej, ať z toho bohatství umím taky plnými rukama rozdávat. Můj život se stal nepřetržitým rozhovorem s tebou, jediným velkým rozhovorem. Když stojím někde v koutě lágru nohama na tvé zemi a tvář obrácenou k tvému nebi, občas mi po tváři začnou téct slzy z vnitřního pohnutí a vděčnosti, která si hledá cestu ven. Také večer, když ležím v posteli a spočívám v tobě, můj Bože, mi někdy vytrysknou slzy vděčnosti, a to je má modlitba.“ (18. srpna 1943)<sup>15</sup>*

*Ze španělštiny přeložila Jája Vanišová.*



14 ETTY HILLESUM, *Myslíci srdce. Dopisy z let 1941-1943*, Kostelní Vydří 2007, str. 117.

15 ETTY HILLESUM, *Přervaný život. Deníky z let 1941-1943*, Kostelní Vydří 2008<sup>2</sup>, str. 247. V jiném překladu je týž dopis v knize ETTY HILLESUM, *Myslíci srdce. Dopisy z let 1941-1943*, Kostelní Vydří 2007, str. 154n.

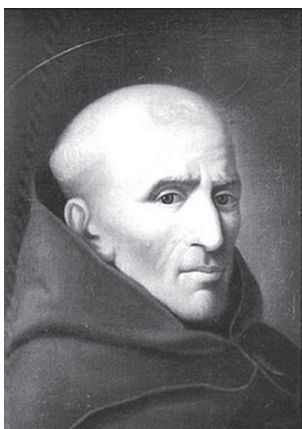
(2. část)

## Mešní pobožnosti jako inspirace k větší soustředěnosti při mši

P. Gorazd Cetkovský, O.Carm.

### Třetí způsob: zaměřit se na základní (vnitřní) modlitební postoje

Tato mešní pobožnost je v Misionární knížce uvedena jako v pořadí první, a to s podnadpisem: *podle sv. Linharta*. To mne mimořádně zaujalo, protože sv. Leonard<sup>1</sup> je patronem krásného kostela v Lidéřovicích, kde se několikrát do roka scházíme při tzv. „větrání kostela a varhan“.



Jak mi ovšem vysvětlil premonstrát P. Jindřich Zdík Charouz ze Želiva, autorem této pobožnosti ale není onen nejvíce u nás známý sv. Leonard (poustevník, který žil ve střední Francii poblíž Limoges, zemřel asi roku 559 a jehož památka se slaví 6. listopadu), ale františkán z doby o dvanáct století pozdější: sv. Leonard da Porto Maurizio (1676-1751). Protože plicní nemoc zabránila tomu, aby byl vyslán do misí, působil jako kazatel v Itálii. Kázal srozumitelně a byl velmi oblíben. Uměl přesvědčivě promluvit také k tvrdým vojákům, námořníkům, vězňům, ale jeho duchovní doprovázení vyhledávaly i osoby urozené a jemné. Horlivě šířil pobožnost křížové cesty, údajně jich z jeho podnětu v Itálii bylo zbudováno více než 550. Velkou radost mu způsobilo, když papež dovolil pořídit zastavení křížové cesty v Koloseu. Někdo spočítal, že sv. Leonard v Itálii vykonal na 343 lidových misí. Nazývali ho apoštolem Itálie. I sv. Alfons z Liguori byl jeho velkým obdivovatelem a svědčil pak v rámci přípravného procesu před Leonardovým blahorečením. Za blahoslaveného byl Leonard da Porto Maurizio prohlášen v roce 1796 a za svatého v roce 1867. Papež Pius XI. jej v roce 1927 vyhlásil patronem těch, kdo vedou lidové misie. Jeho památka se ve františkánské rodině slaví 26. listopadu. V souvislosti s naším tématem je zajímavé, že mimo jiné napsal knihu *Skrytý poklad, neboli cena a výtečnost mše svaté* (Řím 1737). Souborně bylo celé jeho dílo vydáno v 19. století a znovu počátkem 20. století, a nejspíš odtud tedy čerpali redemptoristé pro svou Misionární knížku.

sobilo, když papež dovolil pořídit zastavení křížové cesty v Koloseu. Někdo spočítal, že sv. Leonard v Itálii vykonal na 343 lidových misí. Nazývali ho apoštolem Itálie. I sv. Alfons z Liguori byl jeho velkým obdivovatelem a svědčil pak v rámci přípravného procesu před Leonardovým blahorečením. Za blahoslaveného byl Leonard da Porto Maurizio prohlášen v roce 1796 a za svatého v roce 1867. Papež Pius XI. jej v roce 1927 vyhlásil patronem těch, kdo vedou lidové misie. Jeho památka se ve františkánské rodině slaví 26. listopadu. V souvislosti s naším tématem je zajímavé, že mimo jiné napsal knihu *Skrytý poklad, neboli cena a výtečnost mše svaté* (Řím 1737). Souborně bylo celé jeho dílo vydáno v 19. století a znovu počátkem 20. století, a nejspíš odtud tedy čerpali redemptoristé pro svou Misionární knížku.

1 Jméno Linhart je počeštěný tvar jména Leonard, který naši předkové někdy z vlasteneckých důvodů používali.

*Mešní pobožnost podle sv. Linharta* je v Misionární knížce opatřena tímto úvodem:

Mše svatá se Pánu Bohu obětuje za čtvěřým účelem:

1. abychom Boží Velebnost chválili a jí se klaněli;
2. abychom Pánu Bohu zadost činili za své hříchy;
3. abychom mu děkovali za všechna dobrodiní;
4. abychom mu prosby své přednesli.

Podle toho dělí sv. Linhart mši svatou na čtvero částí a každému účelu věnuje delší modlitbu.

Na tomto pohledu na mši je vystavěna mešní pobožnost, jejíž schéma je zcela prosté:

- |                                               |                  |
|-----------------------------------------------|------------------|
| 1. Od začátku mše svaté až na konec evangelia | Chvála a klanění |
| 2. Od obětování až do pozdvihování            | Dostiučinění     |
| 3. Od pozdvihování až do přijímání            | Děkůčinění       |
| 4. Od přijímání až do konce mše svaté         | Prosby           |

Jen doplňme: obětování tehdy následovalo hned po evangeliu, protože kázání bylo mimo mši a přímluvy v tehdejší liturgii nebyly; takže jen ve dny, kdy to bylo předepsáno, se mezi evangelium a obětování vkládalo Credo. Můžeme si všimnout, že předěl mezi jednotlivými částmi tu tvoří tytéž důležité okamžiky v průběhu mše, kterým byla věnována mimořádná pozornost i v předchozí mešní pobožnosti. Odpovídá to tehdejšímu pohledu na mši svatou, jak jej vyjadřuje např. Misionární knížka ve vydání již o sedmdesát let starším:<sup>2</sup>

*Abychom zásluh oběti mše svaté oučastni byli, musíme na jednání kněze, zvláště na tyto tři hlavní díly: Obětování, Pozdvihování a Přijímání, pozor dáti, nebo můžeme užívatí pobožných modliteb mešních, nebo umučení Kristovo sobě rozjímati, nebo na růženci se modliti, nebo jinou pobožnost konati, a přitom, bez ouzkosti však nad tím, jestli se to dokonále stalo nebo ne, na prv jmenované tři hlavní díly pozor dáti.*

Tedy řečeno prostě a dnešním jazykem: účastník bohoslužby se měl snažit zúčastněně se modlit při obětování chleba a vína, při proměňování a při přijímání. Ostatní čas mše svaté měl naplnit modlitbou tak, jak mu to bylo blízké. K sympatickému varování horlivých věřících před úzkostlivostí jistě vedla otce redemptoristy jejich bohatá pastýřská zkušenost.

2 Katolická misionární knížka nebo: Uvedení ku křesťanskému životu. Vydaná od J. U. Petrika. 12. vydání. Ve Vídni 1854. Str. 26n.

Pohled sv. Leonarda da Porto Maurizio na mši svatou bezprostředně vychází z dogmatické definice tridentského koncilu. Ta se stala základem nauky o mši svaté, běžně pak předkládané v katechismech a modlitebních knihách jako spolehlivá katolická věrouka.

Výstižně vysvětluje A. Čala: *Tridentský sněm slavnostně definoval: „Řekne-li někdo, že oběť mše svaté je pouze oběť chvály a díky, nebo pouhá vzpomínka na oběť dokonanou na kříži, nikoli však oběť smírná, nebo že prospívá pouze přijímajícím a že nemá být obětována za živé a zemřelé, za hříchy, tresty, zadostiučinění a jiné potřeby, budiž vyloučen z církve.“ V této definici Církve prohlašuje, že mše svatá jest oběť chvály, díky, smíření a prosby. Poněvadž mše svatá jest jediná pravá a vlastní oběť Nového zákona, musí mít všechny cíle oběti ve vlastním slova smyslu. Je však známo, že vždy byly rozlišovány čtyři hlavní druhy obětí: oběť chvály, díky, smíru a prosby. Tedy i mše svatá musí mít tyto čtyři cíle.*<sup>3</sup>

Stejně píše dr. František Cinek: *„Eucharistická oběť (...) je nejvznešenějším hymnem chvály trojjedinému Bohu. Jest nejhlubší adorací, nejdokonalejším díkyčiněním, nejpronikavějším usmiřováním a nejúčinnější prosbou.“*<sup>4</sup>

Takto v katechezi trvale rezonovala zmíněná definice tridentského koncilu. Největší důraz byl ovšem kladen na to, aby každý, kdo se mše účastní, podílel se také na Kristově obětování se: *„Mši svatou spoluobětovat – to je nejdůležitější, co při mši svaté činit lze a co je také naší hlavní povinností. Při mši svaté nemáme se modlit soukromé modlitby, které s mešní obětí nesouvisí a pozornost naší od nejsvětějšího úkonu odvracejí neb dokonce spojení se mši svatou přímo znemožňují. Kolik zplanění vnesla taková praxe do náboženského života!“*<sup>5</sup>

Podobně citace, kterou jsme uvedli z katechismu F. Tomáška (na mši se chovej jako na Kalvarii pod křížem, napodobuj přátele Ježíšovy, ne vojáky a nevěřící židy), pokračuje: *„Pěstuj v sobě (při účasti na mši) takové obětí smýšlení, aby ses co nejvíce přiblížil obětímu smýšlení samého Pána Ježíše. Vytvrď se o to modli.“*<sup>6</sup>

Ostatně v úvodu k mešní pobožnosti sv. Leonarda je to uvedeno rovněž: *„Mše svatá se Pánu Bohu obětuje za čtverým účelem...“* Ale tomuto důrazu na obětování se by stálo za to věnovat zvláštní pozornost jindy. V této chvíli chci podtrhnout, že na rozdíl od obou předchozích mešních pobožností, které už

3 A. Čala, *Mše svatá*, str. 37.

4 F. Cinek, *Mše svatá v bohoslužebném řádu církevního roku*, Výklad misálu, díl I., Olomouc 1931, str. 48.

5 F. Cinek, *tamtéž*, str. 51.

6 F. Tomášek, *Katechismus katolického náboženství*, Praha 1955, kap. 45.

jsme uvedli, tato „mešní pobožnost podle sv. Linharta“ opravdu se mší svatou souvisí. Víc, než by se na první pohled zdálo.

Jejím obsahem jsou tedy čtyři delší modlitby, obracející se k Bohu opět v přímé řeči. Po skončení každé z nich je připojeno (méně výrazným písmem a v závorce) pobídnutí modlit se takto nebo podobně až do konce příslušné části mše. Uvedme první modlitbu:

Ó Bože, klaním se ti a uznávám tě za svého Pána a Boha! Vyznávám, že vše, co mám a co jsem, jest tvým, protože jsem vše přijal od tebe. Nejvyšší Velebnost tvá zasluhuje úcty a slávy nekonečné, já však, ubohý a bídny tvor, nejsem s to, abych ti důstojnou poctu vzdal. Proto ti obětuji nejhlubší úctu, kterou ti Pán Ježíš vzdává při nejdražší oběti mše svaté. Co on zde činí, to chci též já spolu s ním činiti. (...) Klaním se ti ve spojení s pokorou, s kterou se ti Pán Ježíš klaní. Raduji se upřímně, že ti Pán Ježíš při mši svaté i za mne nekonečnou poctu vzdává.

– Ó Ježíši, chci s tebou vždy Otci nebeskému v nejhlubší úctě se klaněti a vyznávati a chváliti svrchovanou jeho Velebnost.

*(Tyto a podobné modlitby opakuj až do konce evangelia.)*

I když tu tedy nejde o sledování průběhu mše svaté, přece se modlitebník na ni, nebo spíš na Ježíše v ní přítomného a konajícího, vytrvale odvolává a spojuje se s ním!

Druhá modlitba, modlitba dostiučinění, určená pro první část bohoslužby oběti (od obětování do pozdvihování, tedy do proměňování), říká:

Ó Bože můj, tolikrát jsem tě hříchy svými zradil a proti tobě se vzbouřil! Ach, pokorně vyznávám vinu svou; z celého srdce nenávidím svých hříchů a jich lituji nade všechno. Obětuji ti za ně dostiučinění, kteréž ti Ježíš na oltáři přináší. Obětuji ti jeho zásluhy, jeho přesvatou krev a jeho utrpení, obětuji ti jeho samého, Boha a člověka, jenž se ti za mne zde obětuje. Pán Ježíš jest při mši svaté mým přímluvцем a prostředníkem, zde prosí za mne o milost a odpuštění – spojuji své prosby s jeho předrahou krví a prosím tě o milosrdenství a odpuštění všech hříchů. O milosrdenství volá krev božského Spasitele, o milosrdenství volá i srdce mé, lítostí zkormoucené. (...) A jak by mi Ježíš Kristus nemohl vymoci odpuštění, když mi ho zasloužil smrtí svou na kříži? Ano, ó Bože, doufám, že mi pro zásluhy Pána Ježíše odpustíš všechny mé hříchy, jichž až do své smrti budu litovati.

*(Tak a podobně se modli až do pozdvihování.)*

Tady stojí za pozornost téma dostiučinění, „učinit (spravedlnosti) zadost“.<sup>7</sup> Jaký je související protikladný pojem? Podle mého názoru je vždy dobře snažit se vnímat původní význam obrazů, kterými tradičně vyjadřujeme to, co se mezi námi a Bohem odehrálo. Protože jsme se *zaprodali* do otroctví hříchu, bylo třeba *vykoupení*. Protože jsme *hynuli* hříchem a smrtí, bylo třeba *zachránění* (spásy). A protože jsme Boha *znevážili*, bylo třeba *zadostiučinění*. Není to tak dávno, co jsme si toho při setkáních třetího řádu všimli v rámci uvedení do četby spisu *Kniha života* svaté Terezie z Avily. I v Tereziině době – kdy byla společnost nedemokratická, pečlivě rozdělená na společenské vrstvy: na krále, na různé kategorie šlechty, na měšťany, poddané – bylo považováno za velký prohřešek neprokázat někomu náležitou čest – urazit ho! A my jsme hříchem Boha urazili či urážíme. Jak to lze vynahradit? Ukradená nebo poškozená věc se dá vrátit, případně nahradit penězi. Ale jak se dá učinit zadost cti druhého, když jsme jej znevážili? Jak zahladit urážku Boha? Naše síly na to nestačí. Proto přišel Ježíš a projevil takovou lásku, úctu a věrnost, že náležitě učinil spravedlnosti zadost.

A usilujeme-li o dostiučinění, spojujeme-li se s Ježíšovým dostiučiněním, pak nám nejde jen o sebe, o to, abychom dosáhli zahlazení své viny a odpuštění zaslouženého trestu, ale máme na zřeteli Boha, kterému jsme ukřivdili. Jde nám o něj, o jeho čest, o jeho zneváženou lásku! A teprve na druhém místě tu stojí to, že jsme zkomplikovali život sobě...

Třetí modlitba obsahuje děkování. Toho není nikdy dost. I v tom jsme mnohdy málo vynalézaví a zapálení. Zkusme se i tu tedy něco naučit:

Ó Bože srdce mého, tys mě zahrnul tak nesčetnými dary a milostmi, jak obecnými, tak zvláštními, které jsi mi s takovou láskou udělil, a mimo to mi chystáš dary lásky své na věčnosti. Veliké bylo ke mně milosrdenství tvé, jež nemá konce. Rád bych ti vzdal díky tebe důstojné. Jak to učiním? Čím se odplatím Pane, tobě, za vše, co jsi mi učinil? „*Kalich spasení vezmu a jméno Hospodinovo vzývati budu*“ (Ž 116,13). Ano, tak učiním. Z vděčnosti za všechny dary a milosti tvé obětují ti skrze ruce kněžské to přesvaté Tělo, tu předrahou Krev Beránka bez poskvrny, Ježíše Krista, jenž jest zde skutečně přítomen na oltáři. Tato oběť ceny nekonečné stačí na splacení všech milostí a darů, které jsi mně a všem lidem udělil a ještě udělíš. Zároveň obětují ti sám sebe ve spojení s Pánem Ježíšem. Přijmi v oběť mysl mou i mé srdce, vše, co nazývám svým. Všechny mé myšlenky, žádosti a city ať slouží jen lásce tvé! Ó Maria, Matko a královno má, andělé a svatí v nebesích, přispějte mi na pomoc; obětujte mu tuto nejdražší oběť a všechny mše svaté, které se dnes slou-

7 Důkladnější pojednání o tomto tématu podává např. C. V. POSPÍŠIL v knize *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Kostelní Vydří 2010, str. 379-386.

ží po celém světě, na poděkování za všechna dobrodiní, která jsme od něho obdrželi a která nám ještě udělí!

*(Takovými myšlenkami a city zabývej se až do sv. přijímání!)*

Zde se tedy k děkování, obsaženému v nadpise této modlitby, připojuje zároveň obětování, považované, jak jsme se o tom již zmínili, za náš vůbec nejdůležitější vnitřní postoj při mši. I to, že – v této mešní pobožnosti pouze tu, tedy výjimečně – modlitebník požádá o pomoc i anděly a svaté, svědčí o naléhavosti jeho modlitby. Může to souviset i s tím, že probíhající mše svatá z pohledu tehdejší teologie vrcholí: Bůh sestoupil na oltář a je tu teď v Těle a Krvi Kristově jedinečně zázračně přítomen.

A jestliže jsme se chtěli učit děkovat, stejně poučné může být i seznámit se s poslední částí modlitby – prosbami. I ony se odvolávají na Ježíše a jeho oběť, která se právě na oltáři odehrála.

O Bože, uznávám, že nejsem hoden tvých milostí, an jsem tě tolikrát a tak těžce urazil. Ale za mne se ti obětuje tvůj božský Syn Ježíš Kristus při mši svaté. Pro nesmírné zásluhy smrti jeho na kříži tě prosím, uděl mi všechny milosti k spasení potřebné. Odpusť mi hříchy mé a uděl mi svou svatou lásku a setrvání v dobrém až do konce. Pomoc tvá budiž stále se mnou, abych ve všech ctnostech prospíval a den ode dne více se ti líbil. Od této chvíle ať nic mne neodloučí od tebe, jenž jsi Dobro nejvyšší, hodné lásky nekonečné!

Prosím tě též za své rodiče, příbuzné, přátele, dobrodince, zvláště za ty, kteří se mým modlitbám doporučili. Žehnej církvi svaté, (...) žehnej sv. Otcí N., našim biskupům a kněžím i osobám řeholním. Žehnej naší milé vlasti a všem jejím dětem. – Svěřuji ti obrácení hříšníků a duše v očistci. Ukaž nám všem, Pane, milosrdenství své pro Ježíše Krista, Syna tvého, jenž s tebou a s Duchem svatým živ jest a kraluje na věky věkův. Amen.

*(Připoj i jiné prosby za sebe i za jiné. Zejména pros za osvícení, sílu a útěchu v tom neb onom utrpení neb pokušení, za zdar té neb oné záležitosti neb za odvrácení nějakého neštěstí. Čím větší bude tvá důvěra, tím více obdržíš.)*

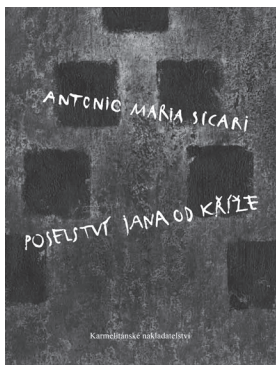
Původně jsem neměl v plánu uvést pobožnost v plném znění, ale nakonec mi to nedalo. Nejde ale o množství nebo důmyslnost slov (vždyť Pán Ježíš nás napomíná, abychom při modlitbě nebyli povídaví jako pohané - Mat 6,7). Poučné tu je vědomé setrvávání ve čtyřech základních „vnitřních postojích“ modlitby. Vrátime se k tomu později.

Tato mešní pobožnost mne zaujala nejvíc. Samozřejmě najdeme v modlitebních knihách ještě mnoho jiných mešních pobožností. Konrád M. Kubeš uvádí mešní pobožnost *mariánskou*, v níž alegoricky spojuje jednotlivé části mše s událostmi ze života Panny Marie (vstupní obřad tu připomíná Zvěstování,

Gloria – Narození Krista, evangelium – klanění tří králů atd.).<sup>8</sup> Jinde najdeme mešní pobožnosti, které během mše prostě upomínají na různá slova Pána Ježíše, například: „Miluj bližního svého,“ nebo: „Ať se vaše srdce nechvěje, (...) jdu vám připravit místo,“ atd. a rozvádějí je v modlitbu.

Zranitelné místo všech mešních pobožností představoval přechod od četby ke skutečné vnitřní modlitbě. Proto píše K. Kubeš: „Nestačí však číst z pouhé zvědavosti! Je nutno vzbuzovat pocity pokory, lítosti, vděčnosti, radosti, chvály, prosit a odprošovat, jak která část mše svaté žádá.“<sup>9</sup> Ale tak je tomu vlastně pokaždé, když do své modlitby přijmeme slova, která před námi formuloval někdo jiný. Litera má vytvořit prostor Duchu. Nepůsobí ale samočinně, bezmyšlenkovitě. Je třeba naší lásky, která se namáhá, která ho hledá a volá po něm.

## O Vánocích z něj vyzařovala jakási něha...



Antonio Maria Sicari, OCD

(kapitola z knihy:  
*Poselství Jana od Kříže*)

Jan byl uvržen do žaláře na začátku Adventu roku 1577. Z více svědectví víme, že měl ve zvyku se na osobní i komunitní úrovni intenzivně podílet na přípravě slavení Vánoc a nepohrdal ani dramatickým ztvárněním tohoto tajemství.

Jedno ze svědectví – jež pochází sice z pozdější doby, ale naznačuje určitou „habituální“<sup>10</sup> citlivost – nám ho popisuje takto: „Zaznamenala jsem, že jeho tvář se přizpůsobovala slaveným svátkům, a přesvědčila jsem se, že se podle okolností a liturgické doby měnil stav jeho duše. Během svátků utrpení našeho Pána bylo možno postřehnout bolest, kterou zakoušel; o Vánocích z něj vyzařovala jakási něha. Totéž se dělo i o dalších svátcích.“<sup>11</sup>

8 Ve šlépějích Neposkvrněné, str. 68-74.

9 Tamtéž, str. 53.

10 Termín široce užívaný ve filozofii i teologii Janovy doby. *Habitus* znamená trvalou dispozici k určitému způsobu jednání. (Pozn. překl.)

11 Svědectví Marie de la Paz.

Už z těchto letmých náznaků můžeme právem usuzovat na to, co asi musel vézeň zakoušet: v prvních týdnech – psychologicky nejobtížnějších – se pozbavení jakékoli útěchy (včetně duchovní) časově překrývalo s liturgickým obdobím, které ho nejvíce naplňovalo něhou.

Když se o tom zmiňujeme, nemluvíme o prchavém sentimentalismu, jímž se leckdo nechá před Vánocemi snadno unést, ale máme na mysli něhu skutečně „kontemplativního“ člověka, v němž rezonuje plnost víry, prostupující takřka každé vlákno jeho bytosti.

Poprvé v životě je Jan nucen při prožívání Adventu zcela se spolehnout na obnaženou víru, zbavenou téměř všech smyslových i svátostných zprostředkování.

To, co mu k prožívání Adventu zůstává, je rozjímání Božího slova z breviáře, který mu jako jediný ponechali: slavnostní, radostná zvěst *Prologu Janova evangelia* („Na počátku bylo Slovo... a Slovo se stalo tělem“) a vyprávění o vtělení z evangelíí Ježíšova dětství.

A právě zde se začíná odehrávat onen zázrak smrti a vzkříšení, zasahující nejen vnitřní a duchovní „já“ Jana od Kříže, ale také – smíme-li se takto vyjádřit – jeho „básnické já“: Duch svatý vyloudí z „těla“ trpícího světce tón, jenž je ozvěnou biblického Slova.

V této „smrti“ se tedy počíná odvíjet skutečný zázrak „vzkříšení“: nikoli pouze zázrak „psychologické a duchovní odolnosti“ vězně (vrcholící „nočním útekem“), ani zázrak víry, jež z této propasti vychází čistá a žhoucí, nýbrž vzkříšení *Slova*.

Boží Slovo – jak učili církevní otcové – je dokonce i v Písmu „zkráceno“ a „ukřížováno“, a proto stále potřebuje, aby je věřící nechal znovu ožít ve svém srdci (patristické téma početí a zrození Slova v srdci a duši věřícího).

Existují obtížné momenty dějin, v nichž musí být Boží slovo chráněno a vtěleno nejen skrze poslušné bytí učedníka, nýbrž i tím, že učedník nabídne své tělo skutečné smrti, aby psané Slovo mohlo znovu zaznít v celé své kráse, jako slovo živé a vzkříšené.

V tomto případě jde o proces natolik intenzivní, že i ty, kdo se nemohou považovat za „posluchače Slova“ (nebo jimi nechtějí být), láká k naslouchání alespoň svou *umělecky dokonalou formou*, která se jim jeví vskutku „jako zázrak“.

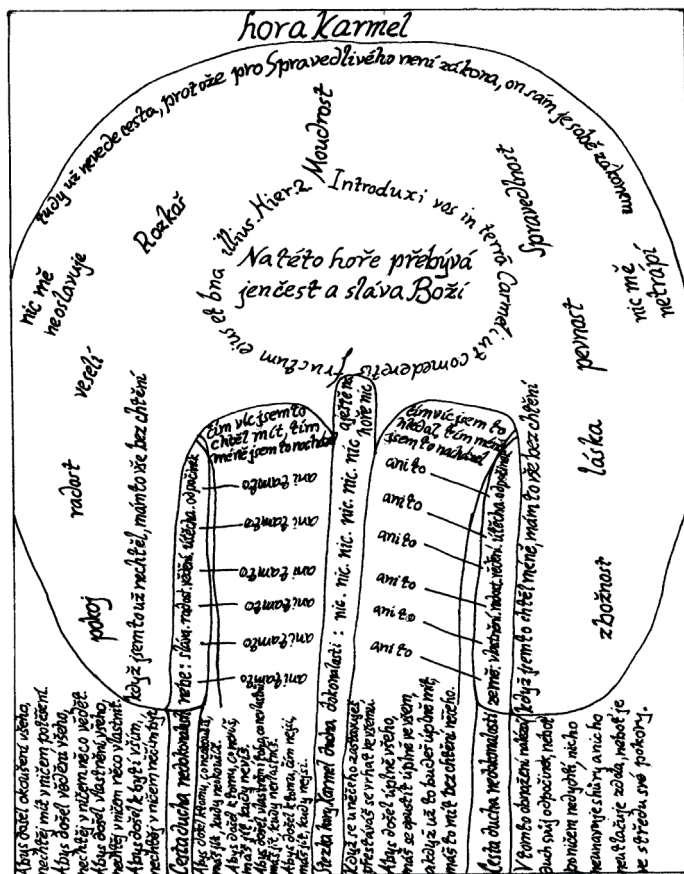
Když to shrneme, vrcholnému zjevení Písma („Slovo se stalo tělem“) odpovídá nyní v době Církve zkušenost, že „tělo se stává Slovem“: učedník dává Slovu své tělo, aby mohlo znovu zaznít, živým a aktuálním způsobem.

V tomto smyslu se cosi z tohoto zázraku zpřítomňuje v každém opravdu věřícím člověku, nakolik je „posluchačem Slova“. U Jana od Kříže však dlužno

prohlásit, že se od něj žádalo, aby se odevzdal natolik, aby *dal znovu zazníť* biblickému slovu, a to i poetickým a estetickým způsobem.

Kapitola „Událost“ z knihy,  
kterou připravuje k vydání Karmelitánské nakladatelství.

*Hora Karmel*  
z knihy:  
*Poselství*  
*Jana od Kříže*  
Překlad  
i kresba od  
P. Vojtěcha  
Kohuta, OCD.



**KARMEL**

ČASOPIS PRO DUCHOVNÍ ŽIVOT

Vydává Českomoravská generální delegatura řádu karmelitánů v Kostelním Vydří.

Odpovědný redaktor P. Gorazd Cetkovský O.Carm.

ISSN - KARMEL 1210 - 499X

Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou s. p., ředitelstvím odštěpného závodu Jižní Čechy v Českých Budějovicích, j. zn.: P - 1911 / 97 ze dne 9. dubna 1997. Evidenční číslo: MK ČR E 13791

**Starší čísla časopisu najdete na [www.karmel.cz](http://www.karmel.cz)**